

Prisstabilitet kommer ikke av seg selv

Åpningsinnlegg av sentralbanksjef Svein Gjedrem på historisk-monetær konferanse arrangert av Norges Bank, Oslo, Bogstad gård, 7. juni 2005

Innledning

Vi kan gå til historien for å lære, slik at vi står bedre rustet til å treffe de rette valgene framover.

Norges Bank arrangerer i dag for annen gang en historisk-monetær konferanse. Første gang var i fjor da vi la fram en bok med historisk statistikk. Målet for banken har vært å skaffe data som kan brukes til forskning og utredning innenfor to av bankens kjerneområder, pengepolitikk og finansiell stabilitet. Statistikk er laget i nært samarbeid med akademiske miljøer, og da hovedsakelig med Norges Handelshøyskole. Professor Ola H. Grytten vil senere i dag presentere historisk lønnsstatistikk fra 1730-2004.

Historieforskning kan brukes til å kaste lys over økonomiske sammenhenger og kanskje lovmessigheter. Det kan i den sammenheng være nærliggende å søke etter svar på spørsmålet om hva som er det normale.

Hva er det normale?

500 års norsk prishistorie er av særlig stor interesse for pengepolitikk. Historien viser at prisstabilitet er det normale, og at høy prisstigning er et krigs- og nødsårphenomen samt et 1970- og 1980-talls fenomen. Direktør Jan F. Qvigstad vil gå nærmere gjennom hva som kjennetegner de unormale periodene i prishistorien - periodene med høy inflasjon og sterk deflasjon.

Når man først mener å ha fastslått hva som er det normale, kan det neste spørsmålet være: Hvordan vil framtiden se ut dersom vi framskriver det vi vet om historien? To størrelser av spesiell interesse for økonomer er bruttonasjonalprodukt og konsumpriser. En måte å framskrive på er å trendforlenge historiske utviklingstrekk. Dersom økonomer i 1905 hadde hatt dagens statistiske begreper og teknikker tilgjengelig, ville de kanskje også gjort slike øvelser. La oss tenke oss at de gjorde det, og at de ønsket svar på spørsmålet: Hvilket prisnivå og realinntektsnivå vil innbyggerne i Norge stå overfor når de markerer unionsoppløsningen i 2005.

I ettertid ville vi kunne slå fast at de bommet betydelig på prisnivået. I ettertid er det også lett å forstå hvorfor.

I 1905 hadde de flere tiår bak seg med om lag uendret prisnivå. Det skyldes at specidaleren og etter hvert kronen fra 1842 hadde vært knyttet til en sølv- og gullstandard. Disse systemene ga økonomien og priser et fast nominelt anker. Det hadde vi til felles med flere av våre handelspartnere. Fra 1875 deltok vi dessuten i den skandinaviske myntunionen. En nærmere beskrivelse overlater jeg til professor Lars Jonung.

Datidens økonomer kunne med utgangspunkt i historien ikke påregne at nasjonale og internasjonale pengesystemer ville stå overfor store forstyrrelser som ville bringe opp prisnivået betydelig og føre til stor ustabilitet. Med første verdenskrig ble gullstandarden suspendert, og pengemengden og prisnivået steg kraftig. Deflasjonspolitikken på 1920-tallet brakte prisnivået ned, men bidro trolig også til ustabilitet. Prisinivået økte på nytt under andre verdenskrig da okkupasjonsmaktene brukte seddelpressen til å finansiere en vesentlig del av sine utgifter. På 1970- og 1980-tallet bidro den økonomiske politikken i mange land til sterk prisstigning.

Hvor godt ville så økonomene i 1905 truffet på realinntektsnivået til nordmenn i 2005?

Også her ville de bommet. De kunne ikke forutse den økte veksttakten i norsk og internasjonal økonomi som følge av store teknologiske framskritt, omstillinger og økt produktivitet.

Derimot kunne de med utgangspunkt i sin økonomiske historie sagt noe om næringsstrukturen i vår tid. Fra 1865 til 1900 falt primærnæringsenes andel av samlet verdiskaping fra om lag 34 prosent til 22 prosent. I den samme perioden sto industri og annen vareproduksjon samt tjenesteytende næringer for en økende andel av samlet verdiskaping. I 1900 skjedde om lag 24 prosent av verdiskapingen i industri og annen vareproduksjon.

Dersom de hadde fremskrevet utviklingen i de tre næringsgruppene, ville de anslått at primærnæringsenes andel av samlet verdiskaping skulle falle til i underkant av 5 prosent. Industri og annen vareproduksjon skulle øke sin andel til 30 prosent og tjenesteytende næringer til 66 prosent.

Verdiskapingen i primærnæringsene falt noe mer enn datidens økonomer ville anslått og tjenesteytende næringer økte noe mindre. De ville tatt større feil av utviklingen i industrien. Industriens andel av samlet verdiskaping økte riktignok fram til begynnelsen av 1950-tallet. Etter dette tok veksten i privat og offentlig tjenesteyting gradvis over, og fra 1970-tallet vokste petroleumssektoren fram. Utbygging og bruk av inntekter fra petroleumssektoren bidro til å holde veksten oppe i Norge, mens den avtok i mange andre land.

Kan vi trekke noen lærdommer av fallgruvene ved å framskrive eller trendforlenge økonomiske størrelser?

Lærdommer

En lærdom er for det første at det er svært vanskelig å forutse den realøkonomiske utviklingen. Dersom vi i dag skal trendforlenge den historiske veksten, vil vi trolig også bomme betydelig på inntektsnivået. Vi vet ikke i dag hvilke teknologiske nyvinninger som vil komme. Men vi vet at nye prosesser og produkter vil komme til og at næringsstrukturen vil endres i retninger som vi i dag ikke kan forutse. Vi kan heller ikke utelukke at Norge får en lenger stagnasjon for eksempel knyttet til nedbygging av petroleumssektoren.

En annen lærdom er at prisstabilitet ikke kommer av seg selv. Betydelige forstyrrelser og feilslått økonomisk politikk kan føre til at økonomien mister sitt nominelle anker. Som

resultat kan prisstigningen skyte fart eller bli for lav og negativ, og produksjonsutviklingen kan bli svært ustabil.

Arbeidet med å sikre prisstabilitet tar vi som landets sentralbank alvorlig, og vi vil arbeide mot å sikre prisstabilitet. Vi setter renten fra måned til måned med et blick til treårsperspektiv, men siktemålet er å skape tillit til stabil utvikling i kroneverdien på lang sikt. De som da lever, vil se om det holder 100-året ut.